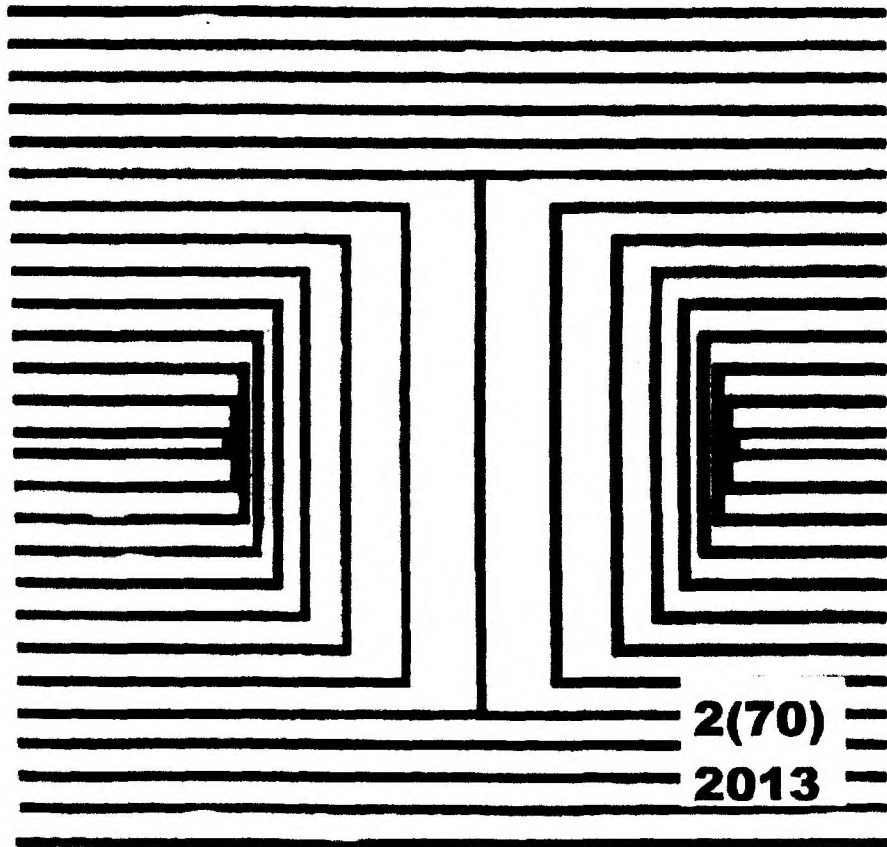

ISSN 0868 - 6939

**ФІЗИЧНА
ГЕОГРАФІЯ
ТА
ГЕОМОРФОЛОГІЯ**

2(70)

2013

УДК 551.4(01)+911.2

ББК 65.04

Ф45

Ф45 Фізична географія та геоморфологія. – К. : ВГЛ «Обрії», 2013.
– Вип. 2 (70). – 314 с.

У збірнику викладено результати теоретичних та прикладних ландшафтознавчих досліджень у різних регіонах України та поза її межами.

Подано аналіз сучасних теоретичних уявлень про сутність ландшафтознавства та його вихідних понять і концепцій – ландшафту, антропогенного ландшафту, його функцій та потенціалів, динаміки ландшафту, його природничих, гуманістичних, соціальних та технологічних вимірів. Значна увага приділена методам дослідження ландшафтів за допомогою геоінформаційних систем і технологій, дистанційного зондування Землі, математичного моделювання. Розглянуті найбільш актуальні питання прикладних застосувань ландшафтознавства – плануванню екомереж на ландшафтній основі, відновленню та рекультивациі ландшафтів, організації системи природоохоронних територій, функціонального зонування та територіального планування міських та інших територій.

Для наукових працівників, фахівців науково-дослідних і проектно-пошукових установ, викладачів, студентів.

- Науковий збірник “Фізична географія та геоморфологія” заснований у вересні 1970 року.
- Зареєстрований Міністерством юстиції України (наказ № 1963/6/5 від 26 жовтня 2009 р.).
- Свідоцтво КВ 15820-4292Р від 23 жовтня 2009 р.
- Постановою ВАК України від 9 червня 1999 року внесено до переліку фахових періодичних наукових видань за спеціальностями “географічні науки” (“Бюлетень ВАК України”, № 4 за 1999 р.).
- Атестовано Вищою атестаційною комісією України, Постанова Президії ВАК України № 1-05/2 від 10 березня 2010 року.
- **Видавець:** Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Виходить чотири рази на рік.

Адреса видавця та редколегії: Київ, МСП-680, проспект Глушкова, 2А, географічний факультет, “Фізична географія та геоморфологія”.

Телефон/факс: 521-32-28

E-mail – dellamontag@ukr.net

*Рекомендований до друку Вченою радою географічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ISSN 0868-6939

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013

Низовцев В. А.	Методология и методы ретроспективных исследований становления антропогенного ландшафтогенеза Центральной России.....	177
Николаев В. А.	Методологические проблемы эстетики ландшафта.....	187
Романчук С. П.	До історико-ландшафтних реконструкцій стародавнього Києва.....	194
Савицька О. В.	Естетичні ресурси міського ландшафту.....	201
Тютюнник Ю. Г.	Эстетика промышленного ландшафта и природный пейзаж	209
Широкова В. А., Низовцев В. А., Снытко В. А., Чеснов В. М., Широков Р. С., Эрман Н. М.	Комплексные естественно-географические исследования ландшафтной структуры исторических водных путей.....	217
Жолобчук І.М.	Ландшафтна екологія в економічній інтерпретації екологічного аудиту.....	227

РЕГІОНАЛЬНІ ПИТАННЯ ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА

Безлатія Л.О.	Культурні ландшафти міжзональних геоекотонів.....	234
Бойко Ю.В.	Українське Полісся : періоди четвертинних зледенень.....	239
Булавенко І.Г.	Величини складових радіаційного балансу в Південному Розточчі, як передумова функціонування природних територіальних комплексів.....	243
Вовкунович О.О.	Ландшафтні засади оптимізації функціонального зонування Національного природного парку «Сколівські Бескиди».....	249
Гордійчук М. В.	Вплив видобування бурштину на природні ландшафти Рівненщини.....	259
Діброва І.О., Бушин М.О.	Модельна ідентифікація геосистем берегової зони Канівського водосховища.....	263
Дубынина С.С.	Биологические исследования степных ландшафтов Юго-восточного Забайкалья.....	269
Канська В.В.	Антропогенні заповідні об'єкти в структурі унікальних ландшафтів Середнього Придністер'я.....	278
Ковальчук І. П., Швець О. І., Андрейчук Ю. М.	Трансформаційні процеси у басейнових геосистемах правобережної притоки Дністра – р. Бережниця та методи їх оцінювання і картографування.....	282
Костів Л. Я.	Динаміка фізико-хімічних та генетико-морфологічних характеристик ґрунтів Центрального Поділля.....	294
Холковська Т. Ю.	Експедиційні географічні дослідження та картографування території України у XVI-XVIII століттях.....	304
Бортник С. Ю., Лаврук Т. М.	Ревіталізація ландшафту: креативний підхід до антропогенно перетворених ландшафтів на теренах Польщі.....	308

времени / АН СССР. Сиб. отд-ние, Ин-т географии Сибири и Дальнего Востока. – Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1970. – 173 с.

Дубинина С.С. Біологічні дослідження степових ландшафтів південно-східного Забайкалля.

Обговорюється проблема вивчення ландшафтів південно-східного Забайкалля. Фізіономія екосистем центральноазиатських степів за багаторічний період неодноразово змінювалася. У цьому зв'язку важливим є вивчення динаміки фітомаси та структури її рослинних угруповань в багаторічному режимі функціонування з урахуванням кліматичних флуктуацій у регіоні.

Ключові слова: біопродуктивність, фітомаса, фація, клімат, рослинний покрив, полігон-трансект.

Dubinina S.S. Biological studies of steppe landscapes in south-east Zabaykallye.

The problems of landscape studies of south-east Zabaykallye are discussed. The physiognomic features of Centralasian steppe ecosystems have been changed several times in long-term period. It is important to study the dynamics of phytomass and composition of plant communities in their relation to climatic fluctuations in the region.

Keywords: bioproductivity, fitomass, afcies, climate, vegetation cover, polygon.

Дубынина С.С. Биологические исследования степных ландшафтов юго-восточного Забайкалья.

Обсуждается проблема изучения ландшафтов юго-восточного Забайкалья. Облик экосистем центральноазиатских степей за многолетний период неоднократно менялся. В этой связи представляется важным изучение динамики фитомассы и структуры ее растительных сообществ в многолетнем режиме функционирования с учетом климатических флуктуаций в регионе.

Ключевые слова: биопродуктивность, фитомасса, фация, климат, растительный покров, полигон-трансект.

Надійшла до редколегії 10.06.2013

УДК 911.3

Канська В. В.

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

АНТРОПОГЕННІ ЗАПОВІДНІ ОБ'ЄКТИ В СТРУКТУРІ УНІКАЛЬНИХ ЛАНДШАФТІВ СЕРЕДЬНОГО ПРИДНІСТЕР'Я

Ключові слова: антропогенний заповідний об'єкт, Середнє Придністер'я, ландшафт, класифікація, реєстр, збереження

Постановка проблеми. Унікальність природи і ландшафтів Середнього Придністер'я як регіону загалом, у географів та ландшафтознавців [1, 3, 4], і в представників інших наук (археологів, істориків, економістів, етнологів, екологів), не викликають сумнівів. Унікальна історія господарського освоєння Середнього Придністер'я, що призвела до формування тут оригінальних, інколи теж унікальних, антропогенних об'єктів, котрі на рівні з натуральними, часто потребують заповідання. Більшість з них гармонійно вписуються в ландшафти

ISSN 0868-6939 Фізична географія та геоморфологія. – 2013. – Вип. 2(70)

Середнього Придністер'я, але є й такі, що потребують втручання людини для їх збереження. Проблема в тому, що й зараз усі заповідні об'єкти розглядаються загалом, без чіткої їх диференціації на натуральні, натурально-антропогенні й антропогенні. Особливо уваги науковців потребують антропогенні заповідні об'єкти, як нові природні й ландшафтні структури, що поступово починають відігравати суттєву роль у формуванні сучасного «образу» Середнього Придністер'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У загальному, унікальний природі й ландшафтам Середнього Придністер'я приділено достатньо уваги, що найбільш повно показано у колективній монографії Вінницьких і Чернівецьких географів – «Середнє Придністров'я» під загальною редакцією Г.І. Денисика [4]. З найбільш оригінальних публікацій щодо цієї тематики зазначимо дві [1,3]. У першій Л.І. Воропай зуміла чітко виокремити унікальні властивості природи і ландшафтів Середнього Придністер'я, та не менш своєрідні процеси їх господарського освоєння в історичному аспекті [1]. У другій Г.І. Денисик розглянув Середнє Придністер'я на фоні унікальних природи і ландшафтів Західної України, та спробував обґрунтувати шляхи їх збереження, зокрема і через заповідання антропогенних ландшафтів [3]. Наукових праць присвячених заповіданню антропогенних об'єктів поки що мало [2,5].

Виклад основного матеріалу дослідження. Л. І. Воропай, одну із своїх статей назвала «Середнє Придністров'я – унікальний регіон України» [1]. Вона зазначає: «На загальному фоні рівнинної України Середнє Придністров'я виділяється різко й чітко. І це відображено на всіх географічних картах. Воно унікально... Це теплий, сонячний, благословенний, густо заселений край динамічного різноманіття й контрастів» [1. С. 4]. Зараз у межах Середнього Придністер'я, що займає близько 20 тис. км², у 14 містах, 25 містечках і більш ніж 1000 селах живуть і працюють понад 2 мільйони людей. Переважає сільське населення (до 60%); головним є сільськогосподарське виробництво.

У процесі господарського, часто непродуманого, освоєння природних ресурсів Середнього Придністер'я, знищено багато унікальних природних об'єктів. Їх відновити до натурального стану немає можливостей. Разом з тим, людина створила низку об'єктів, які є не менш оригінальними ніж натуральні, а окремі з них можна віднести й до рангу унікальних. Різноманіття антропогенних об'єктів настільки велике, що є уже кілька спроб їх класифікації [2,5]. Здебільшого ці класифікації вузькоспеціалізовані і стосуються або лише однієї з груп антропогенних заповідних об'єктів, або ґрунтуються лише на одній з їх ознак. Аналітичний огляд наявних класифікацій антропогенних заповідних об'єктів та власні їх польові дослідження дали змогу розробити узагальнену класифікацію антропогенних заповідних об'єктів Поділля, зокрема й Середнього Придністер'я (рис.).

Через кілька десятків років ці антропогенні заповідні об'єкти почнуть формувати ландшафтний «образ» Середнього Придністер'я. Серед них на

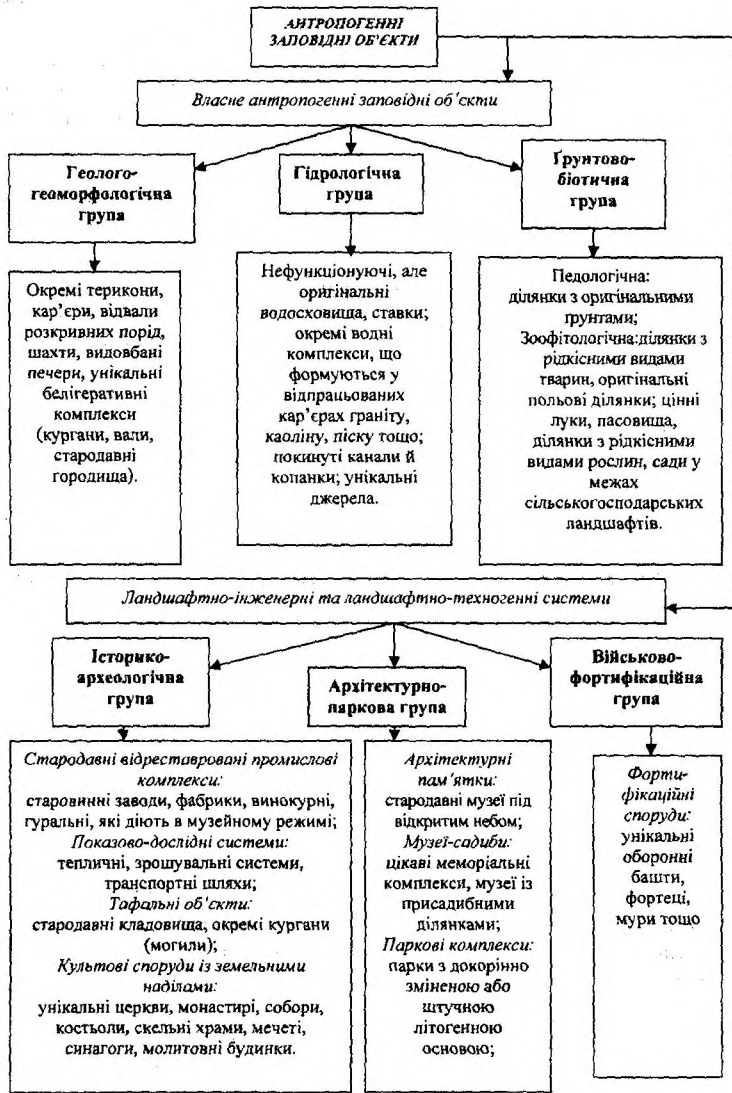

Рис. – Групи антропогенних заповідних об'єктів за функціональним призначенням.

особливу увагу заслуговують ландшафтно-інженерні і ландшафтно-техногенні заповідні об'єкти до яких відносяться збережені й реставровані, діючі й недіючі млини, заводи і фабрики, що працюють на енергії води річок, малі гідроелектростанції, канали і загати, фортеці і замки, релігійні споруди, стародавні центри містечок та ін.

Для Середнього Придністер'я оригінальні центри численних містечок – своєрідні візитні картки. Самі містечка будували на вигідних у природному, військовому і економічному відношеннях шляхах, а їх центри завжди приурочені до оригінальних природних об'єктів – меандрів річок, «мисів», крутих «стінок», або горбистих схилів тощо. Зараз старовинна архітектура центрів містечок, їх вузькі, вимощені каменем вулиці, оригінальні пам'ятники і сквери, мають суттєве значення у формуванні сучасних ландшафтів Середнього Придністер'я. Оберігати (надавати статус заповідних) тут потрібно не лише архітектурні споруди, але й природу ділянок, на яких вони розташовані. Це спільне завдання ландшафтознавців, архітекторів та істориків. Створені протягом століть, частково зруйновані, наявні зараз ландшафтно-інженерні системи, що відносяться до заповідних, не можуть функціонувати без постійної підтримки людини. В цьому одна з найсуттєвіших особливостей антропогенних заповідних об'єктів і наш обов'язок щодо них.

Висновок. З кожним роком кількість, різноманіття та значення антропогенних заповідних об'єктів у структурі сучасних ландшафтів Середнього Придністер'я зростає. Їх детальніше пізнання, класифікація та введення до державних і світових реєстрів заповідних об'єктів входить в завдання сьогодення. Чим більше ми їх виявимо, реставруємо і збережемо тим кращим стане Середнє Придністер'я і тим більше ми зможемо передати наступному поколінню. Середнє Придністер'я, його природа й ландшафти, наявні й майбутні заповідні об'єкти, у цьому відношенні, можуть стати еталоном не лише для Поділля, але й України.

Список літератури

1. *Воропай Л.І.* Середнє Придністров'я – унікальний регіон України / Л.І. Воропай // Середнє Придністров'я ; за ред. Г.І. Денисика. – Вінниця : Теза, 2007. – С. 4-12.
2. *Денисик Г.І.* Антропогенні ландшафти Правобережної України / Г.І. Денисик. – Вінниця : Арбат, 1998. – 292 с.
3. *Денисик Г.І.* Унікальність природи і ландшафтів Західної України / Г.І. Денисик // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – 2010. – №1, вип. 27. – С. 52-55.
4. Середнє Придністров'я / За ред. Г.І. Денисика. – Вінниця : Теза, 2007 – 431 с.
5. *Тютюнник Ю.Г.* Онаслієживаніє ландшафта / Ю. Г. Тютюнник. – К.: ИПК ун-та «Україна», 2010. – 212 с.

Канська В.В. Антропогенні заповідні об'єкти в структурі унікальних ландшафтів Середнього Придністер'я

Розглянуто проблему збереження антропогенних об'єктів, що мають значимість для науки та є унікальними для конкретного регіону, зокрема, Середнього Придністер'я; розроблено класифікацію антропогенних заповідних об'єктів де виокремлено три групи власне антропогенних та три групи ландшафтно-технічних заповідних систем; відзначено, що зараз й, особливо, у майбутньому антропогенні заповідні об'єкти формують ландшафтний «образ» Середнього Придністер'я.